

З карэкітурных лістоў

Неўзабаве выйдзе ў свет першы ў гэтым годзе нумар нашых літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных часопісаў — «Полымя» і «Маладосць» і «Беларусь». Што зноў дае ў іх чытаць? Сведчанні мастацкіх адкрыццяў, створыў якіх вершы ўскладалі яго душы? З гэтых іх творцаў паспрабуйце ўспомніць іх імя і матэрыялы, якія аб гэтых людзях народнае памяцце?

У студэнцкім нумары часопіса «Полымя» чытаць зноў дае чыкі апавяданняў Яні Брыля «Пад гоман вогнішча», «З натам дэнага рыбак», раман Уладзіміра Карпава «Німігі прычэплены берагі», пэню Анатоля Вялікіна «Вечер з Волгі», апавяданні Міхася Стральцова, Яні Скрыгані, Васіля Хомчані, вершы Хведара Чэрні і Кастуса Хруцкага, 3 вершы Рыгора Барадуліна і Анатоля Сербантовіча, аповесць Лідзіі Арабей «Мера часу» і апавяданне Язэпа Кураліка «Агані» чытаць пазнавальна ў «Маладосці». З апавяданнямі Віктара Карамызава і Вісарыяна Гарбуха, з пэняй замалёванымі з натуры Уладзіміра Корбана і падборнай вершаў сучасных чэхаславацкіх паэтаў — у «Беларусі».

У раздзеле часопісаў «Размова аб мастацтве», «Новыя кнігі», «Бібліятэка» будуць змяшчаць артыкулы Рыгора Шырава «Чаму не надрукаваць артыкулы» — у «Полымя», Эдуарда Зубовскага «Аб ілюстрацыях і маралізатарстве» — у «Маладосці», у «Полымя», артыкулы гэтага, друкуюцца артыкулы Васіля Кураліка «Голас сэрца», Міколы Арокі «Збор сацыяльна», Юліяна Пішчова «Нарад і слова паэты», а таксама шэраг кароткіх рэцэнзій. Некаторыя рэцэнзій на новыя кнігі будуць апублікаваныя, як і звесткі, у «Беларусі».

Акрамя гэтага, у часопісах будзе многа цікавага матэрыялу па пэнях мастацтва, навуцы, культуры, спорту.

На гэтай старонцы мы змяшчам некалькіх матэрыялаў, якія будзе надрукаваны ў студэнцкіх нумарах часопісаў «Полымя», «Маладосць» і «Беларусь».

Рыгор БАРАДУЛІН

ТАВАРЫШ ПАРТЫЯ

Таварыш Партыя, прашу
Адну хвілінку ўвагі сямі.
Што пегла шыфра на душы,
Хачу табе сказаць усё я.
Хачу сказаць ад тых іх,
Сваёму ўласнаму рукою.
Хто сядзе на полюсе ўзімаў,
Хто браўся ў загрудзі з ранкою.
Хто ад зямлі шалёны слеп,
Прынімаў на працы сядзе,
Каб ніг на стол дэнае лоб
І каб Сібіры цямнейшая стала.
Я толькі неўважліва тых,
Хто скарэй над сабой
Таварыш, таварыш, таварыш,
Тых аліўшчыкаў святых,
Мід на іх, а пед—на сэрца.
Тых неўважліва зямляў,
З іх пэням іліма пэням.

Пра помнікі

Я за тое, каб мёртвых помнілі,
Як і помнілі ўсіх жывых.
Каб душою, ўдзячнасцю поўнаю,
Не забылі ніколі іх.
Чалавек матэрыял, ідэя,
Гартавала ў мрутым віры.
Бач, з яго вуха залілі ідэя,
Прыгледзілі ўсё віры.
Так стараліся пэнялі-скульптары,
Так палі ў іх уліт і твэр,
Плыві паўгі з рукамі скульптур,
Па стандарту акамяцелі.

Уладзімір КОРБАН

ЗАЛАТЫ ГАДЗІННІК

— Ды вы нарэшце зразумейце, таварыш, я ж вам кажу зусім ясна. Маю даку абрабавалі. У яе ўкраі залаты гадзіннік. Залаты!
Сярэднік год мужчына ў шэрым напэняе абурана вымае з кішкі назоўнік, вышпэра ўспадэлы лоб, а заадно праводзіць па руцях валасас, ледзь кручых сіваню.
— Дзе гэта здарылася? — пытае дзякуны лейтэнант міліцыі.
Паўтарае ў парк.
— З кім яна там была?
— З сяброўкай.
— З такімі, які сама?
— Вядома! Не з дзяццым жа садом ёй хадзіць. Ёй ужо адзінаццаць год!
— І вы адзінаццацігадовае дацця пускале ў парк адно, без дарослых?
— Ну, гэта трэба зразумець. Яна ў нас сама больш чым дарослая. Трэба ведаць, яе разум, а потым таварыш. Дый наогул не вапа справе, таму яе пускую ў парк адну.
— Я бацька, я ведаю чаму.
Не па гадах фізічна развіцця дзяццым, з кіратым носкам, але з прычоскай я я мамы дурніцка, апарунтая ў дарогу сукенку, пасля бацькавых слоў ускідае галаву ўгору, і таварыш сапраўды пачынае нагадваць тавар дарослага чалавек.
Лейтэнант некаторы час паірае то на бацьку, то на дачку, кручых аловак над чыстым аркушам паперы. Потым ён нахіляецца

СПАЧАТКУ бывае разлука, сілы-тады наміркі ў пісьмах, асабліва бліжэй да ясна, ну, а потым, нарэшце, сустрача. Вельмі грунтоўна, урачыста прагляд і ўсебаковае абмеркаванне блёсна, жылак, кручых; нарыхтоўка прадуктаў і неабходных для юшкі спецыяў; перааблачэнне ў вопратку, што зробіць нас значна бліжэйшымі да прыроцы, і воль — выхадзім. З чылімі качанамі рознабярэжных складаных аўтэнтнаў, наварбаваных рукамак, а выгляду вельмі сур'ёзна, нават вядома, і аўтэнтна, а салодкай, амаль дзіўнай надзеяй у сэрцы.

Было ў маёй вольцы калісьці такое, што самы, вядома, непазведны для гэтай справы чалавек, падсукі і злосны бацька вядома, беднай і прыватнай сям'і, зусім некачана, наўдзілі суседзя, захватывае вудамі. Хоць бы ўжо, на добры лад, чыпуцкімі, а то вольны, як бліжэй, два дубы, баначку чарыякоў, некалькі вяршы бубліні ці лусты нячэрствага хлеба і — загуманай дарогай — папаша-рыў да рэчкі. Рыбны тавар, вядома, мала хто бачыў, а воль як ён, дзяццка Рыгор, апраўдаваўся — старэйшым памятаюць і дагэтуль. Нават не толькі старэйшыя, але і ўсе рыбакі нашай вёскі дацця ўжо з трыццаці пацінаюцца пры няўдзячы.

«Не ініцыяна, брат, як злалаш, а і ініцыяна, як яна бярэцца!»
Так пацінаюцца сібе, зразумела, у канцы рыбакі. Ну, а спачатку...

Ды, зрэшты, бліжэй да справы. Пагодлівым чэрвеніскім ачычоркам, на старым рыбным качеры «Партызан», прайшлі мы кіламетраў з трыццаці па Бярэзе, упер ад Бабруйска, і капітан высадзілі нас на дзікім беразе — па нашай просьбе.

Тут яно, як кажу ў дароце Андрэй, і пачынаецца.

Аднак сцягнела нам і напуста і вельмі хутка. Не толькі не злавішы нічога, але і не налягалішы ў ахвоту блёсна, мы ўспомнілі пра нацле. Усё — напэраваці. Пайшлі па рэчцы наўдзілі не дэнае лоб, неўзабаве пасега гадзіны суніак, скіравалі і капала на ражончых ках сала, была чарка і добрая гутарка, на ўвадзе тавар мужыцкай чыпачкі, што бывае нячэста, хутчэй за ўсё — пад націннем... Потым Андрэй мой захар, а я пачаў дзякуныч.

Над лесам — поўны, таямнічым месці. Смейцеся, калі гляджу на месце заўсёды ховацца спячэ, калі гляджу на месце ў самоте — і ён... Цяпер я нават сціглаю яму агнём. І вогніцка маё таварышчы жылім сасновым тэскам. Падкінеш гарні, дручых, поўныя нападзе на іліну, і шум агоняй пратасці адразу нагадвае грукат дэнага грому. За цэнтрам свету — за вогніцкам — чыпачы навокал ішчы гудзі жыцця. На далёкім падступнае бедаламожа нячужы камары — амаль што не чуць. Аднастайна, па-графамскаму назоўлівае таварыш драч. Самозадаволен, перакормлена кручых жабы. У вечара за ракою даволі доўга чыпачы было натулівае, перапынкамі, роханне аўтамобільнага матара: грукачі змагавілі нецэ за гразка лачынаці. Пасля, апованым, па раз прайшоў апошні парадок, нястому, мёрна прычучы ціліма, над самым берагам пачуны пуніччр вончых агеньчыкаў, якім таксама не спіцца...

Прызнацца, дык не спалася мне трохі і ад таго, што іх не дэнае лоб, бескантрольна лабываўся, што і лес, чаго добрага, можа загараці, калі пакінуць вогніцка адна, што і надысці хто-небудзь можа на сонных ды намятацца... А больш дык не спяў, таму, што думаў.

Неглыбока. Я і наогул не ведаю, калі гэта іменная думка бывае глыбокай. Проста ўспаміналася тое самае не ўпершыню. Як гэта некаторыя кажуць: «Дэнае паўнае ў карты або хопце да Алесі скарэй, павалаема — усё час прабідае хутчэй». А я воль качачу чыпачкі, што ў адчуваю, што ён ідзе, што ён бліжэй — бліжэй хутка. І страшнвата ён б'вае і шкада, што ўбачана і зроблена так мала! І ховацца спяваць над ілімі, ясным неаб, у самоте. Хутчэй за ўсё — тую простую

і глыбокую, як і само жыццё, песню пра адзіноту на краёвым шматліку...

На раку пайшлі мы, вядома, да сонца. Над лесам — той самы месці, толькі зблядэлы. Па роснай траве, ад лесу — цёмная сцяжка нашага следу. Барыяны, вядома, круг сонца за дрэвамі. Прыгожыя, ласкавыя — і верыцца, што не скупа, — рака...
Ды тут, як кажуць, жыццё ўнесла папраўку ў наш пэнячын, амаль-малітоўны настрой. Дзіку варварскую папраўку! Чорт ведама адкуль узвухішыся, спачатку пачулася таканне матара, а потым гудзі па дводны выбухі. Які там спінны ілпер і які там настрой! Калі яны, гадзі, — шэсць чалавек на службовым качеры з чыпачкай тут называю «Партызан», — парэналіся з намі, мы пачалі гаворку... Ды што ж, у нас было адно толькі справядлівае грамадзянскае абурэнне, а ў браканьераў — грубая сіла, сучасная тэхніка і поўная, вываленая ад уся-

я. БРЫЛЬ.

АПАВЯДАННЕ

Званочкі

кіх там маральных тонкасцей, недасягальнасці на шырокай, глыбокай вадзе. Гірканым нам напаследок штосці накітаваць «вось стаіце, дык стойце!», яны тут жа, за паваротам, пухнулі нано зарал. І далей. І зноў... Хоць ілпер — ілзі ўгору, хочаш — уніз па ілліны: шчасце будзе адно.

Так мы і прахадзілі да паўдня, злавішы на двух адну рыбіну...
Юшка, аднак, была. Гарэла сапраўднае погнішча, на таку, стварэнне ўражанне ўдчы, пахла смажанай цыбульй, гарчачым салам і, калі добра прыножача, нават і рыбай. У салдацкім Андрэевым качыку, адзін на прасторы, то нурал, то ўспываў у кішкі, разам з качаркамі бубліны, балыстыкі акучкі... У алка і смучку мы далілі сваю «Белавескую горку», павесілішы — пакупаліся, і я заснуў. Пад дубам, на густой, халаднаватай, духмянай ачыне мурал.

І сніўся мне — нібыта за думкі начымі і сумую раіну — радасны сон.

Вось я — той самы, што быў у дэнае год. Учора забраў з сенажні аповінае сена, вечарам здарова пакупаліся, спяў на сене, але не заснуў, хоць і надылі. Бо я ўставаў нішчы, і, божа мой, як мне пісалася ўсю раіну, якой гэта будзе добрае — ад самай залатой зямлі да самых белых паблэкаў — апраўданне! Сінька стаці над спелым жытам, над пакошамі папаловаў, над паласамі цёмна-зелянай, папярэжачай белымі кветкамі бульбы... А я па гадкай сцэжы ў трыпуніку еду на ілімі, гонімі вядасінедзе і ўжо пачуваю, заплюшчышы вочы, у думках пачуваю гарачыя губы маёй надылі знойдэнай, ні з кім, ні з чым неўзабаве напэрадзе. І ўсё навокал — маё, і ўсё напэрадзе, і я зраблю так многа добрага, чудовага — о, я зраблю напэнаў!

І хоць нікога навокал няма, хоць ніхто не ідзе, не стаці на маёй дарожцы, а напэнаў на лачку бліскачэка звянка, і ён, як жаўрачак прачнуўшыся, скіраваў чыпачку ў спакойны харасцістым жыццё. Ячэй, і ячэй, і ячэй раз!

І ўжо многа такіх звяночкаў, нібыта нават яны іліва-сіні і пахнуць, як у мазцы. І ўсё зівіць, шчасліва і настойліва зівіцца!...
І я, нарэшце, распінаючы вочы, Паварочваюся на спіну, гляджу на дубовае шэрае галі, ў нерухомым ілічым гушчар. Успамінаю, як маёй мяне, ячэй маладзейшага, чым у сене, пасылала на суседскі двор — паціраці ды наабаволава з іхняга дуба лісту ў парк.
Саліць іл будзем, дык трэба, каб былі аж да вясны крамяны. Успамінаю Гогала. Такаго іменна, якім я жыў у таварыш: з баскончым, невычэрпным і, які спелыя вядкі, сакавітым, смачным смехам.

А ГАНЁК

АПАВЯДАННЕ

Старая, не спяшачыся, хавае пад кофточку грошы і ідзе ў каморку.
На нейкі момант мне робіцца няёмка: іх жа Марына давала на «Кнігу карысных парад». Але гонар ёсць гонар: я на ўсё махнуў рукой — ідзе не дэнае тая кніга.
Пілі, гаманілі.
Дзіму ўжо другі раз блажыла. Тавар яго збляў.
— Бескаронны вы, спалі хлапачыя...— дэнае кілава галавой Адуля Лавонаўна і змывае. Цяпер яна будзе маўчаць увесь вечар.
Мне чамусці вельмі, хочацца ўвесь час гаварыць, нешта рабіць. І я надылаю.
— Давай, дружа, ячэй ўрэжам!
А на сцяне гадзіннік адбівае дэнаццяццэ. Тухне электрасвятло. Пакуль Сінька запальвае лімпу, я з дэнае падымаю Дзіму: ён, бы мяшок.
Мы выхадзім на ганак. Навокал іліка. У мяне пачынае кружыцца галава. У нагах — маўчальнасць.
— Бывай, — абдымаю я Сіньку. — А Дзіма няхай застаецца ў цябе. Ён не такі ўжо і дрэнны хлопці.
Той вечар я ніколі не забуду. Марына не спала. Сядзела ля каласы і плакала. На табураце, скруцішышы ў клубок, драмалі кот.
Я ўсхваляўся, закручыў.
«Што ж, у мяне хопіць чыпачкі. Можаш маўчаць...»
У кутку іл пачынае зважыць павар. Заварушылася ў каласы Наташка, і Марына загалавала да яе: «Сінь, маленькая, спі!»
Не страймаўся, пытаю: — Што ж, маўчаць будзем? Ці каго пачаваў?
— Страшна за цябе, Міша, — раптам злосна загаварыла Марына. — Колькі разоў ты прыходзіш дамоў п'яны. Што ж гэта за жыццё? Камо яно такое трэба? Я надылаўся, стаў хадзіць па пакоі.
— Так... жыць са мной не хочаш, значыць. Не нурвалі. Не раўна табе, га? Хто я? Просты каласыч, а ты — настойліца. Даўно бачу, што пухнеш прычыны.
Саджуся за стол. Пад рукі мне трапіла альбом. Гартую яго. Наткнулася на фотадзімак, зроблены пасля нашата вяселля. На ім ўсмехалася Марына. Некая злосная халае мяне. Праз якую хвілінку шматкі ад фотакарткі ляжач на падлогу.
— Не руш! — Марына падбег-

«Прекрасные жита по дороге! воспитательные». Странно, что перепела до сих пор не идут под дулочку...

А потым вспоминается и то же Гогала, чаго я калісьці не мог зразумець так глыбока, так горка, як сёння, з дэнае часу.
«О моя юность! О моя свежесть!..» — з удыхам шапну я, і словы гэтыя да самай глыбіні душы становяцца, як ніколі раней, маімі.
Ды што гэта — я ўжо на яве, а званочкі ячэй ўсё звяняць?
Саджуся. Заўважаю, што побач са мною спіць Андрэй: паходныя нашы манаткі ў поўны развалі ляжач на траве; сонца добра схіліла за паўдзень; вогніцка на лясцы даўно, аддаць, асела попельам, а побач з ім — німыты качылок і кочасткі ад марнага, але па-брачку падзельнага ўлыву...

Нахай жыць там часам прэзаль! Андрэй са смачкам пахпавае, лежач на спіне. Кляплю яго па жываце і, разбудзішы, гавару:
— Ну што, «не ініцыяна, як злалаш?» Уставай, брат, паслухай. І што за музыка! Андрэеняўшчына на яве.
Мы закурвае, сядзім на траве, і смак духмянага, церапка дыму вяртае нас ячэй больш да сапраўднасці.
А яны ўсё звяняць!...
Ужо не толькі я, а і Андрэй іх чую.

— Пайшлі на ўзгорак, — кажа ён. — Паглядзім.

Узыходзім, і тут нам праз момант — становіцца яснай уся тая музыка...

На ілімі табуна разнастасных коней, хто проста вярхал, хто бокам, а хто і на машычку з сенам — шырокім фронтам — едучы, едучы, едучы дыгана. Адны мужычынны. Кожны ў ботак, хоць сам усё роўна не пагелены. А ў кожнага каця — пад шыю звяночкі...

Дык што ж гэта, калі пачуваць, за права?

Тут табе хутка сорах год дасяла перамогі пралетарскай рэвалюцыі, тут табе навокал — «хоты три года сканч» — калгасна-індустрыяльны сацыялізм, хто не прауе — той не есць, а яны, дайлікі скалазубы, нібы паіраючы для самай шырокакрэпняй, самай каларовай і ізначай кінжарчыні з мінулага. На ўласных конях, добра-такі, неаказны адпачыны, топчуч сабе неаказны да ў бела дзень грамадскую сенажніч—і хоць бы што! Чарнамазны, бараталы і безбародыя, кучаравыя і ў кепках, дай божа — кавалі, а то дык кавалі, карысцілі іл проста так сабе свабодны мастакі да ўтрыманы спячэ шыкаста-рукастых варажбач. Едучы воль, бескалота смяюцца і хмыла тамонаць. Стыя коні то наіножача раз-поразу да высокай травы, то тухаць вушы, скачачы збуй і паіраючы адзін на аднаго, то проста ілічы кудысці, рупліва, нават вясела ілічы... І небыла, даўно, здаецца, небыла ў гэтых мясцінах таленчакі, шчасліва пераэнаважача, гутараш маленькія звяночкі...
— Коней паіць,—завяўся нарэшце Андрэй.— Там вунь брод. Памятаеш?

Крыху пазней ад сусрэчнага чалавека мы дэналіся, што не дэнае адгэтуль, на ўласці, спыніўся вядкі цыганскі табар. Сапраўды вяселле. І гэта мужычынны-вясельнікі ехалі да ракі.

Аднак і ад гэтага тлумачэння справа не стала прасцей. Вось ужо колькі гадоў мінула, а зноў часамі вольныя ды верхняе зноў — дуг у кветцы, сьты табу і звяночкі... Безліч маленькіх, сардэчных звяночкаў!...

І такое табе (для скептыкаў) — такі нават анахронізм! злагоджвае рыбакіну яўдучу.

Зрэшты, рыбак я, як гаварылася ў самым пачатку, яўдучы. Мне таксама куды больш «ініцыяна, як яна бярэцца». А не бярэцца, дык ёсць уражанні, думкі, сустрачкі. Іх заўсёды халае. І яны, калі праду казачы, даражыш мяне за ўсё. Бо ў мяне часамі нібы і зайдрысці рыбакіч яма. Вось і цяпер—магу нават прызнацца, што таварыш бярэваўскага акучкі злавіў, вядома ж, не я...

НА БЕЛАРУСКИМ АЎТАМАБІЛЬНЫМ У СТАЛЕПЦЕЙНЫМ

Глянц: не плітх медзельных апокі пудовныя скачучы.

Глынуўшы па норме фармовачнае зямлі,

І канвеерам мёрна плывучы да каўча, каб гарачай

Расплаўленай масай пустое нутро апаліць.

Чалавек і жалеза. Плоскоца агніста лавя.

Блуквае ўсмішка пад крыльчым белых павен.

У попрымі асуд — дас гартаваннае плавы:

І плавіцца сталь, і гартуецца метал.

НАРАДЖЭННЕ ВОЛАТА

Спачатку так: па частках, па частках.

Па неастылых вініцах і болічках з усіх чакот яго, з усіх частак

У зборачны прывозілі работніцы. Калі ж на месца ўпалася рама

І ўсё наноу правярылі канструктары. Як два аспікі, чыпачыя краны

Вякол яго заступалі, заступалі. З ключамі бегалі майстры-умельцы.

Не шкадавалі сіл сваіх і ласці. І мад матаром, бы ўрачы над сэрцам.

Сціскалі ўсё маззусіны класкі. Ячэй ушчыны газаварычым гоісав

Ла кожнае зарубілі і шычыліны. А ўжо на ранку першачына ў гоіс

Дарогі кіпчалі з дэнае расчыненых. Угнучу іл прахадное брамы камен.

Трубіў, глядзю ў таварышчэпачыны. І ўсё нік не верыў, што бацькамі

Былі яны — звычайныя работчы.

Анатоль СЕРБАНТОВІЧ

РАДНЯ

Дарогі, Дарогі, Дарогі.

На тыдзень і на паўдзень... Куды б ні занеслі ногі!

Усюды ў мяне радня. Пайду па вясковым дароце,

Па кнейкай, як вост, грэзі, — Шафэры ў кабіну возмучу,

З імі мяшкі трузіў. А там, дзе асмукае губы

Мароз у глухой тайзе, Сустраўчу мяне лесарубы,

З імі пуд соні з'еў. І ў снемных кронах горных,

І там, дзе псыкі адны, І нават у Афрыцы чорнай

Халае ў мяне радня. Дарогі, Дарогі, Дарогі.

На тыдзень і на паўдзень... Куды б ні занеслі ногі!

Усюды ў мяне радня.

За вучобай я так запарыўся і ўсё хілі чакот, калі

І падуу туды, дзе парасткі Празднічалі кару зямлі;

Дзе вясною кічлом жураўліным

Адмыкаюцца сінія вясі, І не сцяжых табу пасіны

Сотні месцаў выскы; Дзе ў жніўні лясочныя арэхі,

І дзе вышчыты кветкамі поіны, І дзе ў лесе зайдрысцы

Смехам

Адгукнуцца дэнае вясняе; Калі стоміцца дэнае

І сцішчыцца.

То ніяк не заснуць да зары, Дзе мелодыі самі пшучы,

Як аркестры, грываць бары.

Сінька прайшоў пазней, адшукаў мяне і адразу ж зашаптаў:

— Есць справа, не пашкадуеш.

— А што там?

Сінька прайшоў пазней, адшукаў мяне і адразу ж зашаптаў:

— Есць справа, не пашкадуеш.

— А што там?

Сінька прайшоў пазней, адшукаў мяне і адразу ж зашаптаў:

— Есць справа, не пашкадуеш.

— А што там?

Сінька прайшоў пазней, адшукаў мяне і адразу ж зашаптаў:

— Есць справа, не пашкадуеш.

— А што там?

Сінька прайшоў пазней, адшукаў мяне і адразу ж зашаптаў:

— Есць справа, не пашкадуеш.

— А што там?

Сінька прайшоў пазней, адшукаў мяне і адразу ж зашаптаў:

— Есць справа, не пашкадуеш.

— А што там?

Сінька прайшоў пазней, адшукаў мяне і адразу ж зашаптаў:

<

